

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

МОСЕЙЧУК АННИ РИФІВНИ

УДК 378:616-051+167-047.22+57

**ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФЕЛЬДШЕРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Одеса – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Державному закладі «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Постоян Тетяна Григорівна,
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»,
доцент кафедри управління освітніми закладами та державної служби.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кічук Надія Василівна,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
декан педагогічного факультету;

кандидат педагогічних наук
Демянчук Михайло Ростиславович,
Комунальний заклад «Рівненський базовий медичний коледж», викладач.

Захист дисертації відбудеться 7 грудня 2017 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.053.01 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65029, м. Одеса, вул. Ніщинського, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопорто-франківська, 36.

Автореферат розіслано 7 грудня 2017 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

І. А. Княжева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Збільшення питомої ваги дослідницької діяльності в підготовці майбутніх фахівців віддзеркалює світову тенденцію інтелектуалізації виробничих сил, здатних швидко та якісно вирішувати професійні проблеми. Повноцінна участь у розбудові сучасного суспільства потребує сформованості дослідницької компетентності як невід'ємної характеристики особистості, що визначає здатність майбутніх професіоналів до інноваційної діяльності, їхню затребуваність, мобільність і конкурентоспроможність.

Інтенсивне реформування галузі охорони здоров'я, її інтелектуалізація, перехід до безперервного інноваційного процесу в медицині передбачає оволодіння дослідницькою компетентністю майбутніх медичних фахівців, що, у свою чергу, вимагає перегляду і переорієнтації змісту сучасної медичної освіти з метою підвищення її якості.

Професійна діяльність майбутніх фельдшерів залежно від їхніх функційних обов'язків (у складі бригади швидкої допомоги, у сільському фельдшерсько-акушерському пункті, медичному пункті на виробництві тощо) тією чи тією мірою пов'язана з клінічною діагностикою, що забезпечується насамперед дослідницькою компетентністю медичного фахівця.

Біологічний компонент професійної підготовки майбутніх фельдшерів є найважливішою ланкою та інструментом формування як професійної, так і дослідницької компетентностей. Дослідницька діяльність як елемент фундаменталізації біологічних дисциплін передбачає володіння методами наукового пізнання й навичками їх використання, що передбачено метапредметними і предметними вимогами до результатів навчання та є складником загальнонаукової підготовки фахівця. Сформовані дослідницькі знання, уміння, навички, набутий початковий дослідницький досвід у біологічній площині трансформуються в дослідницьку компетентність – підґрунтя ефективної професійної діяльності сучасного фельдшера.

У соціологічних, психологічних, педагогічних дослідженнях закладено певні передумови вирішення проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів, зокрема: психологічні аспекти дослідницької діяльності (О. Леонтьєв, А. Мазалецька, В. Мухіна, М. Подд'яков, С. Рубінштейн та ін.); механізми розвитку самостійності й активності особистості, природа і специфіка дослідницької діяльності (В. Загвязінський, О. Леонтович, О. Обухов, П. Підкасистий, О. Савенков, В. Сластьонін, Г. Щедровицький та ін.); роль науково-дослідницької діяльності як чинника підвищення якості професійної підготовки студентів (Т. Бабенко, Л. Берендяєва, Л. Бразалій, І. Губенко, І. Конєва, М. Поташник, Ю. Соляников, О. Шевченко та ін.); теоретичні засади та практико-зорієнтовані підходи до організації науково-дослідницької діяльності студентів (М. Головань, І. Зимня, І. Зязюн, Н. Кічук, М. Князян, О. Крушельницька, З. Курлянд, А. Мазалецька, В. Майборода, А. Маркова, О. Микитюк, О. Овчарук, О. Пехота, В. Прошкін, І. Сенча, Л. Султанова, Н. Сухіна, В. Тагіров, В. Труш, Г. Цехмістрова, Л. Черняєва, М. Шашкіна та ін.). Формуванню наукових понять, дослідницьких умінь у процесі вивчення біології присвячені наукові доробки

К. Задорожного, А. Мухамбетової, О. Петуніна, І. Пономарьова, С. Похлебаєва, С. Шамрай та ін.

Проблему компетентності особистості досліджували В. Байденко, І. Бех, А. Богуш, Н. Болюбаш, Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Овчарук, А. Хуторської та ін. Професійна компетентність стала предметом дослідження А. Вербицького, Е. Зеєра, І. Зимньої, І. Зязюна, В. Лугового, С. Сисоевої, М. Степко та ін.

Низку досліджень останніх років присвячено проблемі розвитку й модернізації вищої медичної освіти, що відображено в роботах О. Волосовець, Ю. Вороненко, О. Гуменюк, Л. Логуш, Б. Криштопи, М. Мруги, Ю. Поляченко, І. Радзівської, Т. Темерівської, В. Шатило та ін.

І. Борискова, М. Демянчук, Є. Каплій, О. Кривонос, Я. Кульбашна, В. Рижковський та інші вчені по-різному характеризують дослідницьку компетентність майбутніх фахівців охорони здоров'я. Натомість проблема формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів (фельдшер, фельдшер з медицини невідкладних станів, фельдшер санітарної освіти, фельдшер лаборант та ін.) не була предметом дослідження науковців. До того ж у практиці підготовки майбутніх фельдшерів наявні суперечності між:

- об'єктивною потребою суспільства в наданні якісної медичної послуги на засадах доказової медицини, з одного боку, і рівнем сформованості дослідницької компетентності фельдшерів щодо забезпечення цієї потреби – з іншого;
- освітнім потенціалом біологічних дисциплін щодо формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у медичних коледжах і відсутністю науково обґрунтованих педагогічних умов організації цього процесу та методики її формування.

Актуальність проблеми, її недостатня теоретична і методична розробленість зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **«Формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової теми кафедри управління освітніми закладами та державної служби «Теорія і практика розвитку сучасної освіти та вдосконалення системи управління навчальними закладами» (державний реєстраційний номер 0111U009910), що входить до тематичного плану науково-дослідних робіт Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертації затверджено вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 3 від 30.10.2014 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук при НАПН України (протокол № 9 від 23.12.2014 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність і структуру феноменів «дослідницька компетентність майбутніх фельдшерів», «дослідницька діяльність майбутніх фельдшерів»; уточнити

поняття «дослідницька компетентність», «навчально-дослідницька діяльність», «науково-дослідницька діяльність».

2. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін.

3. Виявити й обґрунтувати педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін.

4. Розробити та апробувати модель і експериментальну методику формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фельдшерів у медичному коледжі.

Предмет дослідження – зміст і методика формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін.

Гіпотеза дослідження – формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін відбуватиметься ефективно, якщо в практиці медичних коледжів реалізувати такі педагогічні умови: усвідомлення майбутніми фельдшерами на рівні переконань взаємозумовленості дослідницької компетентності та успішної професійної діяльності; насичення дослідницького компонента змісту біологічних дисциплін дослідницькими завданнями професійного спрямування; занурення майбутніх фельдшерів в активну позанавчальну проектно-дослідницьку діяльність.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз наукового фонду з проблеми та його узагальнення і систематизація застосовано для визначення наукового апарату дослідження, обґрунтування теоретичних засад, з'ясування стану розроблення теорії дослідницької діяльності, уточнення її сутності, функцій; логіко-системний, порівняльний аналіз використано з метою визначення педагогічних умов; абстрагування, формалізація, побудова аналогій – для обґрунтування моделі формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів; узагальнення, порівняльний аналіз – з метою визначення критеріїв оцінювання результативності формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів, обґрунтування висновків; моделювання – для розроблення структурних компонентів моделі формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів; емпіричні: діагностичні (бесіди, анкетування, інтерв'ювання, тестування, вивчення педагогічної документації), прогностичні (експертні оцінки, шкалування, ранжування), обсерваційні (педагогічне спостереження, самооцінка) – з метою виявлення рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, прикінцевий етапи) застосовано задля визначення ефективності експериментальної методики формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів; математичної статистики (метод медіанного критерію) – для аналізу експериментальних даних і забезпечення вірогідності отриманих результатів дослідження, підтвердження достовірності його висновків.

База дослідження. Дослідно-експериментальну роботу проведено в Одеському обласному базовому медичному училищі, медичному училищі імені В. О. Жуковського (м. Подільськ), Ізмайльському медичному училищі,

Лебединському медичному училищі імені професора М. І. Сітенка, Глухівському медичному училищі. Усього дослідженням на різних його етапах було охоплено 447 респондентів, із них 47 викладачів і керівників-методистів виробничої практики. У формульованому етапі педагогічного експерименту взяли участь 250 студентів.

Наукова новизна дослідження. Уперше виявлено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів (усвідомлення майбутніми фельдшерами на рівні переконань взаємозумовленості дослідницької компетентності та успішної професійної діяльності; насичення дослідницького компонента змісту біологічних дисциплін професійно спрямованими дослідницькими завданнями; занурення майбутніх фельдшерів в активну позанавчальну проектно-дослідницьку діяльність). Розкрито сутність феноменів «дослідницька діяльність майбутніх фельдшерів» і «дослідницька компетентність майбутніх фельдшерів»; визначено структуру дослідницької компетентності (мотиваційний, прогностичний, процесуально-комунікативний, результативний компоненти); визначено критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, технологічний, рефлексивний) та їх показники; схарактеризовано рівні сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів (адаптивний, репродуктивний, евристичний). Розроблено модель формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін, що обіймає цільовий, змістовий, організаційно-технологічний і результативний блоки. Уточнено поняття «дослідницька компетентність», «навчально-дослідницька діяльність», «науково-дослідницька діяльність». Подальшого розвитку набули науково-педагогічні положення організації фахової підготовки майбутніх фельдшерів на засадах дослідницького підходу в умовах медичного коледжу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні й апробації експериментальної методики формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів, навчально-методичного посібника «Зошит для лабораторних і практичних робіт з дисципліни «Біологія», комплексу професійно спрямованих дослідницьких завдань, що забезпечують формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів. Матеріали дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки фахівців зі спеціальності «Медицина» для розроблення практичних, лабораторних занять навчальних дисциплін «Біологія», «Медична біологія», в організації біологічного гуртка; у системі підвищення кваліфікації викладачів медичних навчальних закладів.

Результати дослідження впроваджено в процес фахової підготовки майбутніх фельдшерів Одеського обласного базового медичного училища (акт про впровадження від 22.05.2017 р.), Ізмаїльського медичного училища (акт про впровадження від 16.05.2017 р.), медичного училища імені В. О. Жуковського (м. Подільськ) (акт про впровадження від 19.05.2017 р.), Глухівського медичного училища (акт про впровадження від 12.05.2017 р.), Лебединського медичного училища імені професора М. І. Сітенка (акт про впровадження від 11.05.2017 р.), Первомайського медичного коледжу (акт про впровадження від 24.05.2017 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки та результати дисертації викладено на міжнародних: «Управління навчальними закладами: досвід, проблеми та перспективи» (Одеса, 2014), «Актуальні дослідження

в соціальній сфері» (Одеса, 2014, 2017), «Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток» (Одеса, 2015, 2017), «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології» (Кам'янець-Подільський, 2015), «Інновації та сучасні технології в системі освіти: внесок Польщі та України» (Сандомир, Польща, 2017), «Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології» (Львів, 2017); всеукраїнській «Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів» (Київ, 2015) науково-практичних конференціях.

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 17 одноосібних публікацій, зокрема: 7 статей у фахових виданнях України, 1 – в науковому періодичному виданні іншої держави, 8 – апробаційного характеру, 1 – додатково відображає результати дослідження.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (260 найменувань), 9 додатків на 56 сторінках. Повний обсяг дисертації складає 300 сторінок. Основний текст дисертації викладено на 180 сторінках. Робота містить 41 таблицю, 7 рисунків, обсяг яких складає 21 сторінку основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, гіпотезу, завдання дослідження, схарактеризовано методи роботи, розкрито наукову новизну, практичну значущість дисертації, подано дані щодо апробації, упровадження одержаних результатів і структури роботи.

У першому розділі **«Теоретичні засади формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів як наукової проблеми»** розкрито сутність і структуру феноменів «дослідницька компетентність майбутніх фельдшерів», «дослідницька діяльність майбутніх фельдшерів», уточнено поняття «дослідницька компетентність», «навчально-дослідницька діяльність» і «науково-дослідницька діяльність», виявлено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін.

За результатами аналізу й узагальнення теоретичних засад формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів з'ясовано, що базовим концептом дослідження є дослідницька діяльність, яка, з філософського підходу, визначається як культурний механізм розвитку науки, що слугує засобом активного пошуку, побудови знань, формування нового досвіду (М. Каган). Визначення дослідницької діяльності як наукового феномена, з позицій психологічного підходу, представлено в роботах Л. Божович, А. Брушлинського, Л. Виготського, В. Крутецького, О. Леонт'єва, М. Подд'якова, С. Рубінштейна та ін.). У загальному контексті теорії діяльності дослідницьку діяльність визначено як специфічну людську діяльність за предметом, засобом, продуктом, результатом і вимогами, що пред'являються суб'єкту цієї діяльності, регулюється свідомістю й активністю особистості та спрямована на задоволення пізнавальних потреб (О. Леонт'єв і С. Рубінштейн). Враховуючи наукові здобутки педагогів-науковців (М. Алексєєв, В. Андрєєв, Є. Бережнова, В. Загвязінський, А. Карпов, О. Новіков, О. Савенков та

ін.) встановлено, що дослідницька діяльність пов'язана з розв'язанням тими, кого навчають, творчого за змістом дослідницького завдання і передбачає наявність основних етапів, характерних для дослідження в науковій сфері. Враховуючи наукові напрацювання вчених, дослідницька діяльність майбутніх фельдшерів розглядається як один з основних засобів пізнання, що найбільш повно відповідає природі особистості та сучасним завданням професійної підготовки.

У науково-педагогічних дослідженнях (Т. Белова, Н. Волкова, О. Глузман, С. Гончаренко, І. Зимня, Н. Козак, Є. Костенко, В. Курило, В. Луговий, В. Сластьонін, Л. Фоміна, Н. Шумакова та ін.) розрізняють навчально-дослідницьку і науково-дослідницьку діяльність. Навчально-дослідницька діяльність є процесом пізнання об'єктивного світу і складається з елементів (етапів), властивих науковому пізнанню. Головним змістом дослідження у сфері освіти є те, що воно є навчальним, мета якого полягає не в отриманні об'єктивно нового результату, а в розвитку особистості, набутті функційних навичок дослідження як універсального засобу засвоєння дійсності через підвищення мотивації до навчальної діяльності та активізації особистісної позиції в освітньому процесі. Його підвалинами є здобуття суб'єктивно нових знань (самостійно отриманих, що є новими та значущими для конкретної особистості) (О. Крушельницька, О. Леонтович, О. Обухов, В. Омелян, Л. Фоміна та ін.). Навчально-дослідницька діяльність розглядається як спеціально організована діяльність в умовах навчального процесу з метою здобуття суб'єктивно нових знань у ході пошуку, вивчення й пояснення фактів і явищ, формування нових способів діяльності та дослідницьких умінь.

Особливості науково-дослідницької діяльності майбутніх фахівців досліджували М. Бекк, І. Гавриш, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Г. Кловак, Н. Кічук, М. Князян, В. Краєвський, В. Кремень, Н. Кузьміна, О. Микитюк, Н. Ничкало, М. Нікандров, Н. Побірченко, О. Пехота, Т. Ротерс, С. Сисоєва, В. Шинкарук та інші вчені.

З'ясовано, що істотною відмінністю навчально-дослідницької та науково-дослідницької діяльності є рівень самостійності виконання дослідницького завдання і новизна результату. На сучасному етапі освіти виділяють такі напрями науково-дослідницької діяльності студентів: обов'язкова для всіх студентів науково-дослідницька діяльність, що є складником навчального процесу; позанавчальна науково-дослідницька діяльність студентів (участь в олімпіадах, конкурсах, круглих столах, гуртках, конференціях тощо).

Дослідницька діяльність майбутніх фельдшерів сприяє формуванню наукового підґрунтя для їхньої медичної практики, забезпечує не інтуїтивний, а науковий підхід до професійної діяльності на засадах доказової медицини, в основі якої лежить збирання, аналіз, узагальнення та інтерпретація наукової інформації (Л. Бразалій, І. Губенко, В. Шатило, О. Шевченко). Дослідницьку діяльність майбутніх фельдшерів визначено як процес, що спрямовано на здобуття самоцінного нового знання в галузі медицини, самоосвіту і самореалізацію власних дослідницьких здібностей.

Дослідження виконано в руслі дослідницького підходу, сенс якого полягає в тому, що навчальна дія набуває властивості створювати нове знання, актуальне для сьогодення й майбуття суб'єкта, який пізнає. Встановлено чинники, що зумовлюють використання дослідницького підходу: асиміляція наукових знань у суспільстві

(входження результатів науки в повсякденне життя); експансія науки в професії, що започаткувало особливі вимоги до тих якостей працівника, які закладаються у нього ще в шкільному віці; омолодження професій, що асоціюються з наукою (А. Карпов). Функції дослідницького підходу полягають у вихованні пізнавального інтересу, створенні позитивної мотивації навчання й освіти, формуванні глибоких, міцних і дієвих знань, розвитку інтелектуальної сфери особистості, формуванні вмінь та навичок самоосвіти, способів активної пізнавальної діяльності (Г. Трошева).

Зasadничим підходом до формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів виступив компетентнісний підхід, що характеризується науковцями як універсальний щодо вимог сучасного суспільства, який розглядає зміст освіти як цілісний досвід вирішення життєвих завдань і професійної компетентності майбутніх фахівців (І. Бех, Н. Бібік, А. Богущ, Н. Болюбаш, С. Бухальська, А. Вербицкий, Е. Зеєр, І. Зязюн, В. Луговий, А. Маркова, О. Пометун, К. Хоменко та ін.). Компетентнісний підхід передбачає моделювання результатів освіти як норм її якості, пріоритетну орієнтацію на цілі освіти (здатність до навчання, самовизначення, самоактуалізація, соціалізація та розвиток індивідуальності). Формування компетентного фахівця медичної галузі базується на уявленні про сучасну модель спеціаліста з вищою медичною освітою, основними складниками якої є: мотивація до навчання протягом усього життя, вміння вчитися, володіння навичками самостійного отримання знань і наукового пошуку, а також вміння перетворювати отримані знання на інноваційні технології (Я. Кульбашна, М. Демянчук).

У формуванні компетентних майбутніх фельдшерів, з огляду на сучасні тенденції інноваційного розвитку медицини, фундаментальне значення мають біологічні дисципліни. Дослідження ролі та місця біологічних дисциплін у процесі професійної підготовки майбутніх фельдшерів показало їх вагоме загальноосвітнє і професійне навантаження. Вони виступають теоретичними і практичними засадами вивчення професійних, клінічних дисциплін, а за умови актуалізації їх освітнього потенціалу забезпечують формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів.

Аналіз різних підходів до трактування досліджуваного феномена (дослідницький, компетентнісний) дав можливість розглядати дослідницьку компетентність як інтеграційне, поліфункційне особистісне утворення, що проявляється у здатності застосовувати знання, вміння, навички, способи дослідницької діяльності для вирішення стандартних і нестандартних ситуацій, творчого перетворення дійсності.

Аналіз наукового фонду засвідчив, що дослідницька компетентність майбутніх фельдшерів за своїм змістом і формами є важливим компонентом професійної компетентності. Дослідницьку компетентність майбутніх фельдшерів визначено як інтеграційне особистісне новоутворення, що складають базові знання методів наукового пізнання, способів дослідницької діяльності, ціннісне ставлення до неї та усвідомлена здатність до трансферу початкового дослідницького досвіду в професійну діяльність для надання якісної медичної допомоги пацієнтам.

Проведений контент-аналіз дав можливість систематизувати різні підходи щодо визначення структури дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів (А. Карпов, Є. Клімов, Я. Кульбашна, Є. Нікітіна, Ю. Нікітін, С. Осипова, В. Тагіров,

Є. Шашенкова та ін.). Структура дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів розглядається як сукупність стійких взаємозв'язків, взаємозалежність і взаємозумовленість між мотиваційним, прогностичним, процесуально-комунікативним та результативним компонентами, що забезпечують існування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів як цілісного утворення.

Для формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін було виявлено й науково обґрунтовано відповідні педагогічні умови, під якими розуміємо сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, форм навчання і матеріально-просторового середовища, актуалізація яких забезпечує ефективність формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін і позанавчальної проектно-дослідницької діяльності. Саморефлексія досвіду, а також урахування педагогічної природи явища, що досліджується, дозволило окреслити таку сукупність педагогічних умов: усвідомлення майбутніми фельдшерами на рівні переконань взаємозумовленості дослідницької компетентності та успішної професійної діяльності; насичення дослідницького компонента змісту біологічних дисциплін професійно спрямованими дослідницькими завданнями; занурення майбутніх фельдшерів в активну позанавчальну проектно-дослідницьку діяльність.

У другому розділі **«Експериментальне дослідження формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін»** визначено критерії, показники, схарактеризовано рівні сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів, презентовано модель та експериментальну методику формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів, представлено аналіз результатів констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту.

Згідно структурно-компонентного складу дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів визначено критерії та відповідні показники: мотиваційно-ціннісний (наявність позитивної мотивації дослідницької діяльності; наявність потреби в дослідницькій діяльності у процесі навчання; наявність ціннісних орієнтацій у дослідницькій діяльності); когнітивний (обізнаність зі сферою дослідницької діяльності; знання методів наукового пізнання в медико-біологічній галузі; обізнаність зі сферою наукової комунікації); технологічний (здатність до аналітичної і прогностичної діяльності; здатність до організації та проведення дослідження; здатність доходити аргументованих висновків); рефлексивний (усвідомлення власної дослідницької компетентності; здатність до творчого вирішення професійних завдань; здатність до наукової комунікації). На підставі визначених критеріїв і показників схарактеризовано рівні сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів (адаптивний, репродуктивний, евристичний).

Евристичний рівень. Майбутнього фельдшера цього рівня сформованості дослідницької компетентності характеризують позитивна мотивація, стабільні знання в галузі дослідницької діяльності, методів вирішення дослідницьких завдань. Йому притаманна об'єктивна оцінка власних актуальних і потенційних дослідницьких здібностей, адекватна самооцінка. Студент цього рівня задоволений процесом організації дослідницької діяльності, участю в ній, її результативністю. Він проявляє

інтерес, ініціативу у сфері навчально-професійних досліджень, вільно володіє методами наукового пізнання, засобами наукової комунікації, активно презентує результати досліджень. Майбутній фельдшер усвідомлює значення дослідницької компетентності для успішної майбутньої професійної діяльності.

Репродуктивний рівень. Цей рівень свідчить про нестійку позитивну мотивацію майбутнього фельдшера щодо здійснення досліджень, його інтерес і дослідницька активність носить ситуативний характер. У студента цього рівня є знання, уявлення про організацію і методи вирішення дослідницьких завдань, в окремих випадках навчально-професійної діяльності він проявляє дослідницькі здібності, активність, ініціативність. Майбутній фельдшер Студент володіє традиційними засобами наукової комунікації, водночас не ініціює представлення власних результатів досліджень. Студент цього рівня вибірково розглядає дослідницьку компетентність як чинник успішної професійної діяльності, не впевнений у доцільності розглядати дослідницьку компетентність як ключову характеристику професійної діяльності сучасного фельдшера.

Адаптивний рівень. Майбутнього фельдшера цього рівня сформованості дослідницької компетентності характеризує відсутність позитивної мотивації щодо здійснення досліджень, у нього фрагментарні знання у сфері дослідницької діяльності, методів вирішення дослідницьких завдань. У студента цього рівня відсутній інтерес до дослідницької діяльності й задоволеність нею, відсутня ініціатива і самостійність в організації та вирішенні дослідницьких завдань, низька самооцінка дослідницьких здібностей. Майбутній фельдшер недостатньо володіє засобами наукової комунікації. Уявлення про професію фельдшера, що базується на професійно-дослідницькій діяльності хаотичні. Студент цього рівня не усвідомлює значення дослідницької компетентності для успішної професійної діяльності.

Для визначення рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів було розроблено і використано такий діагностувальний інструментарій: тест «Мотивація наукової діяльності» Ю. Медведєвої, Т. Огородової; карта самооцінки «Потреба в дослідницькій діяльності у процесі навчання»; діагностика ціннісних орієнтацій у кар'єрі Е. Шейна (адаптація В. Чікер, В. Вінокурова); питальник «Дослідницька діяльність медичного працівника»; тестові завдання для майбутніх фельдшерів «Методика медико-біологічних досліджень»; питальник «Наукова комунікація медичного працівника»; завдання для студентів «Аналітико-прогностична діяльність медичного працівника»; завдання «Організація біологічного спостереження / експерименту / виміру»; завдання для студентів «Висновки в дослідженні»; карта самооцінки «Оцінка дослідницької діяльності медичного працівника; тест В. Андрєєва «Самооцінка рівня творчого потенціалу особистості»; карта самооцінки «Інтенсивність наукового спілкування»; бесіди, спостереження за діяльністю майбутніх фельдшерів під час освітнього процесу.

Результати констатувального експерименту засвідчили, що сформованість дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів розподілилась у такий спосіб: евристичний рівень був у 1,56% студентів ЕГ і 0,82% – КГ, репродуктивний – у 17,19% ЕГ і 16,39% – КГ, адаптивний рівень засвідчили 81,25% майбутніх фельдшерів ЕГ і 82,79% – КГ.

На формувальному етапі педагогічного експерименту розроблено модель формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін, яку розглядаємо як загальну схему процесу формування, що відображає основні складники, їх послідовність і підпорядкованість. Йдеться про: цільовий блок, що містить мету, науково-педагогічні підходи та принципи; змістовий блок, який утворили біологічні дисципліни, дослідницька, проектно-дослідницька діяльність майбутніх фельдшерів і практика; організаційно-технологічний блок, що містить педагогічні умови, методи, засоби, форми, етапи формування (орієнтаційний, квазіпрофесійний, оцінний); результативний блок, що містить компоненти та критерії їх виміру, рівні сформованості дослідницької компетентності та результат – позитивна динаміка сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін (див. рис.).

На підставі теоретичного дослідження й одержаних результатів було розроблено і втілено експериментальну методику поетапного формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін. Запропонована методика передбачала реалізацію всіх визначених педагогічних умов на кожному з етапів, оскільки вони є взаємопов'язаними і взаємозумовленими, а тому комплексно впливали на формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів. «Прив'язка» педагогічної умови до певного етапу формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів була умовною й увага зверталася на реалізацію тієї чи тієї педагогічної умови не за принципом значущості, а за логікою процесу формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів.

Так, на орієнтаційному етапі акцентувалося на реалізації педагогічної умови – насичення дослідницького компонента змісту біологічних дисциплін дослідницькими завданнями професійного спрямування. На цьому етапі було задіяно експериментальний матеріал, що систематизував та актуалізував дослідницький складник навчальної дисципліни «Біологія». Було використано інтерактивні методи навчання: пошуковий, дослідницький, проектний, ігровий, кейс-метод. Формами організації навчання виступили лекції, семінари-дискусії, дослідницькі практичні та лабораторні заняття, екскурсія, конкурс санітарно-просвітницьких міні-проектів, що забезпечило формування у студентів уміння застосовувати наукові та прикладні поняття на практиці. У ході дослідницьких занять майбутні фельдшери опановували методи: робота з джерелами інформації, спостереження, дослід, експеримент. Студенти здійснювали самостійні спостереження і вимірювання, виконували завдання та вправи з метою формування різноаспектного бачення проблеми. Майбутні фельдшери вирішували дослідницькі завдання типу: «Чому число комбінацій генів дискретно? Якщо припустити, що набір генів дискретний, як можна спрогнозувати ситуацію?», «Спрогнозуйте розвиток технологій штучного запліднення людини» тощо. Майбутні фельдшери цілеспрямовано вчилися характеризувати основні методи селекції рослин і тварин, вирішували завдання щодо опанування закономірностей спадковості та мінливості організмів, вчилися визначати поняття, виконували завдання на узагальнення, класифікацію біологічних об'єктів і явищ за ознаками. У навчальному процесі застосовувалися кросворди як

вправа у визначенні понять. Студенти опановували організацію експерименту – найважливішого дослідницького методу.

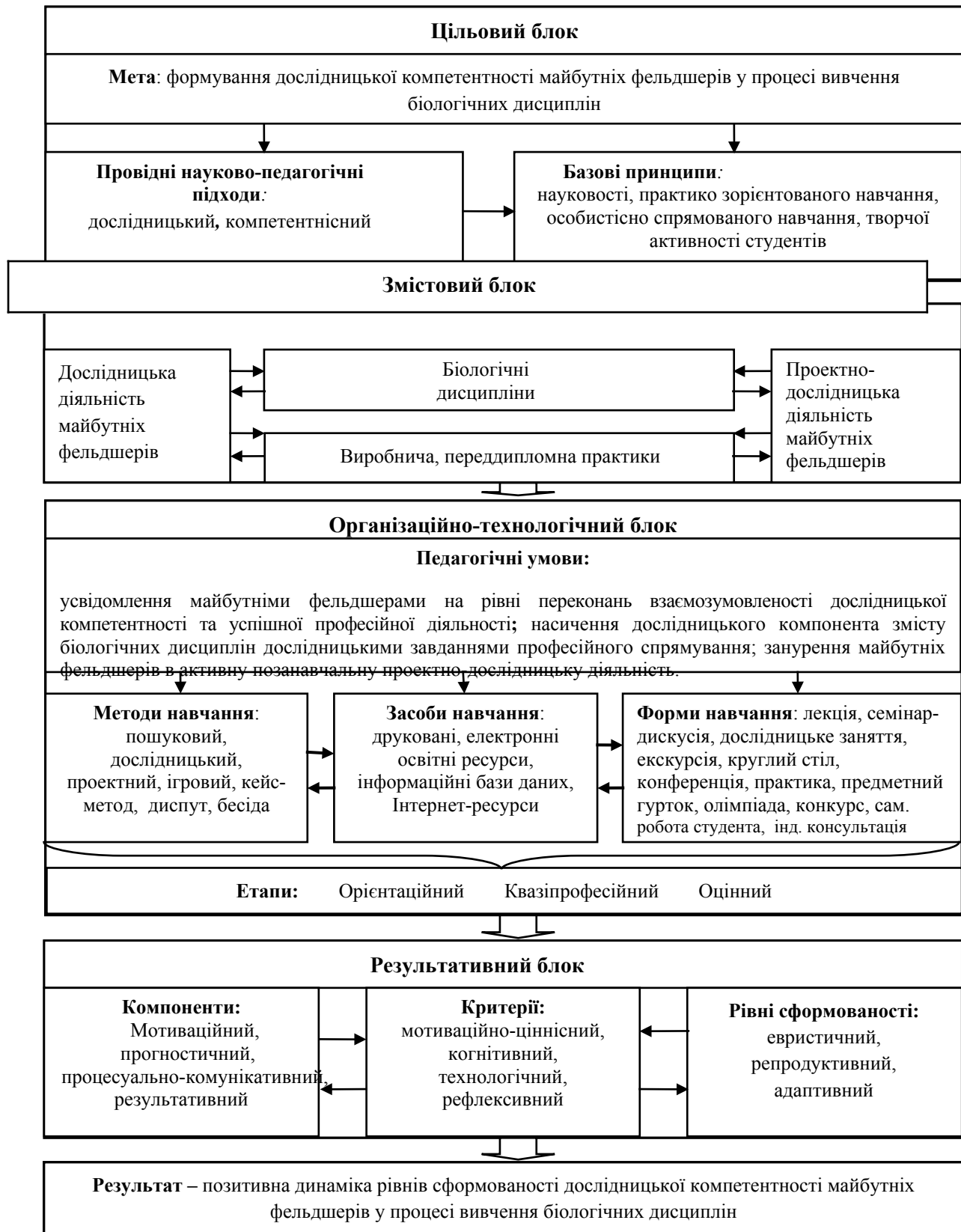

Рис. Модель формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін

У ході навчальної екскурсії до лабораторії біотехнології одного з наукових центрів, майбутні фельдшери на практиці ознайомилися з експериментальною технологією розмноження культури *in vitro*. Студенти виконували нескладні міні-проекти різної проблематики при послідовному вивченні тем у межах розділів, у яких досліджували склад і структуру живої системи будь-якого рівня, її основні властивості та їх матеріальні основи, а також внутрішні та зовнішні зв'язки системи (стан питної води, стан пляжів, вплив паркових зон на рівень забруднення повітря міста, проблема стерилізації бродячих собак і котів тощо). Від майбутніх фельдшерів вимагалось: визначити мету дослідження, актуальність, рівень дослідженості проблеми, послідовність у викладенні отриманих результатів, відповідність висновків цілям, завданням, гіпотезі дослідження, їх лаконічність. Такі творчі завдання дозволили сформувати вміння елементарної науково-дослідницької роботи під керівництвом викладача. По завершенні було організовано конкурс міні-проектів студентів-першокурсників. Проведений квест «Із сивої давнини..» актуалізував критичне мислення майбутніх фельдшерів, уміння здійснювати порівняльний аналіз, класифікувати інформацію, вести діалог тощо.

На квазіпрофесійному етапі акцентувалося на реалізації педагогічної умови – занурення майбутніх фельдшерів в активну проектно-дослідницьку позанавчальну діяльність. На цьому етапі було втілено розроблений експериментальний матеріал, що систематизував та актуалізував дослідницький складник навчальної дисципліни «Медична біологія», студентського олімпіадного руху, конкурсів, дослідницьких і санітарно-просвітницьких проектів, гуртка «Біолог», науково-практичних семінарів, студентських конференцій. Мета цього етапу полягала у формуванні здатності використовувати творчий підхід до розроблення нових оригінальних ідей і методів, методики проведення дослідження, оброблення результатів із застосуванням інформаційних технологій і технічних засобів. На цьому етапі було використано інтерактивні методи навчання: диспут, кейс-метод, проектний метод, ігровий, що сприяли творчій активності майбутніх фельдшерів. При визначенні навчальних цілей дисципліни «Медична біологія» враховано, що вона базувалася на сформованому досвіді дослідницької діяльності, її цілями виступили: спрямувати набуті дослідницькі знання та вміння у площину професійного використання у власній дослідницькій діяльності; оволодіти основним біологічним апаратом, необхідним для дослідження медико-біологічних об'єктів і явищ; сформувати обізнаність у новітніх фахових знаннях у галузі медичної біології. На дослідницьких заняттях вирішувалися такі завдання: сформувати здатність вибирати і використовувати відповідне обладнання, обґрунтовано визначати інструменти та методи дослідження; здатність поєднувати теорію і практику для вирішення медико-біологічних дослідницьких завдань; розуміння можливостей та обмежень дослідницьких методик і методів. У навчальному процесі активно використовували кейси, де дослідження виступало своєрідним інструментом вирішення порушеної медико-біологічної проблеми (кейс «Загроза поширення кліщового вірусного енцефаліту» тощо). Медико-біологічні олімпіади різного рівня створили умови для демонстрації результатів навчально-дослідницької діяльності майбутніх фельдшерів, сприяли науковій комунікації.

Цілеспрямоване формування здатності до наукової комунікації вирішував тренінг «Публічний виступ», що забезпечував формування навичок публічного виступу.

У процесі виконання санітарно-просвітницьких проектів, майбутні фельдшери повинні були: визначати проблему, завдання дослідження, висувати гіпотезу їх вирішення, добирати відповідні методи дослідження, оформлювати результати, здійснювати їх аналіз і корекцію. Студенти працювали над проектами: «Це повинен знати кожен!», «Туберкульоз серед нас!», «Генетика і ми» тощо. За результатами дослідження майбутні фельдшери розробляли санітарно-просвітницькі пам'ятки, випускали газету, інформаційні листівки, буклети для населення різної категорії (школярі, студенти, ВІЧ-інфіковані, вагітні жінки).

Квазіпрофесійний етап було зорієнтовано на елементарну науково-дослідницьку діяльність під керівництвом викладача, що здійснювалася в межах гуртка «Біолог». Завданнями, що вирішувалися були такі: розвиток світогляду і наукової ерудиції майбутніх фельдшерів; ознайомлення студентів зі станом розроблення наукових проблем у галузі медицини; розвиток здатності до трансферу набутих знань у практичну діяльність тощо. Студенти-гуртківці виконували крос-дослідження (комплексне, перехресне, пришвидшене) та експрес-дослідження («Вплив на здоров'я студентів чинників, наявних у навчальних корпусах. Аналіз комплексу заходів щодо створення оптимального середовища життєдіяльності», «Причини невідвідувань занять студентами», «Індустрія здоров'я в Ізраїлі й Одещині: порівняльний аналіз», «Алергічні реакції серед студентів м. Одеси» тощо). У межах співпраці з Одеським національним медичним університетом і клінічними базами практики було організовано стажування старшокурсників – авторів дослідницької роботи з теми «Причини швидкого розповсюдження туберкульозу на Одещині», що створило умови для індивідуалізації наукової діяльності майбутніх фельдшерів. У межах наукової теми гуртківцями проведено дослідження «Вивчення впливу різних чинників на показники захворюваності на туберкульоз дітей шкільного віку». На квазіпрофесійному етапі відбувся професійний конкурс «Фельдшер – організатор санітарно-просвітницької роботи», заключний етап якого проходив у форматі круглого столу з презентацією й обговоренням санітарно-просвітницьких проектів, що сприяло формуванню вміння вести наукову бесіду, брати участь у предметних дискусіях з актуальних медико-біологічних проблем. Все це дозволило реалізувати професійні та соціальні контексти майбутньої професії, більш результативно формувати навички творчої індивідуальної та колективної роботи, наукової комунікації. Квазіпрофесійний етап передбачав усвідомлення значущості, прийняття майбутніми фельдшерами дослідницької компетентності як однієї з умов конкурентоспроможності сучасного фахівця через реалізацію дослідницької діяльності професійного спрямування в процесі не лише вивчення медичної біології, а й в активній позанавчальній проектно-дослідницькій діяльності.

На оцінному етапі було реалізовано педагогічну умову – усвідомлення майбутніми фельдшерами на рівні переконань взаємозумовленості дослідницької компетентності та успішної професійної діяльності. Досягнення мети цього етапу полягало в допомозі майбутнім фельдшерам усвідомити взаємозумовленість дослідницької компетентності та успішної професійної діяльності, в наданні студентам можливості самостійно втілювати дослідницький пошук у професійну

діяльність, в ініціюванні рефлексії майбутніх фельдшерів. Знання та практичні навички, набуті при виконанні дослідницьких медико-біологічних завдань, дозволили на цьому етапі вирішувати клінічні дослідницькі завдання в процесі виробничої та переддипломної практик майбутніх фельдшерів. При підготовці до клінічного дослідження від студентів вимагалось: здійснити глибокий аналіз інформації щодо стану проблеми, порівняльну характеристику методів дослідження, аналіз їх переваг, недоліків і вибір методу дослідження. У ході переддипломної практики майбутні фельдшери провели дослідження пацієнтів терапевтичного відділення з метою вивчення їхньої коморбідності, переваг у харчуванні, діагностику дефіциту магнію, оцінку нуритивного статусу, тривожності та депресії. Дослідження пацієнтів спонукало студентів до усвідомлення взаємозумовленості дослідницької компетентності й успішної професійної діяльності майбутніх фельдшерів. Оцінний етап передбачав накопичення та рефлексію досвіду в професійній сфері, пов'язаного з усвідомленням дослідницьких дій, виконаних на попередніх етапах, виявлення помилок і встановлення причин, що ставали на заваді досягнення мети. Провідними методами навчання на цьому етапі виступили: пошуковий, дослідницький, бесіда, а формами – практика, самостійна робота студентів, індивідуальна консультація.

По завершенні формувального етапу експерименту було проведено порівняльне прикінцеве обстеження щодо рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін в експериментальній (ЕГ) і контрольній (КГ) групах, результати якого подано в таблиці.

Таблиця

Порівняльні результати рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін на констатувальному і прикінцевому етапах експерименту

Групи	Етапи	Евристичний рівень		Репродуктивний рівень		Адаптивний рівень	
		абс	%	абс	%	абс	%
ЕГ	констат.	2	1,56	22	17,19	104	81,25
	прикінц.	28	21,87	71	55,47	29	22,66
КГ	констат.	1	0,82	20	16,39	101	82,79
	прикінц.	12	9,84	44	36,06	66	54,10

Як видно із таблиці, на прикінцевому етапі експериментального дослідження евристичного рівня сформованості дослідницької компетентності досягли 21,87% студентів ЕГ (було 1,56%) і 9,87% – КГ (було 0,82%); на репродуктивному рівні виявилось 55,47% майбутніх фельдшерів ЕГ (було 17,19%) і 36,06% – КГ (було 16,39%), на адаптивному залишилося 22,66% респондентів ЕГ (було 81,25%) і 54,10% – КГ (було 82,79%).

Зміни, що відбулися в динаміці рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін ЕГ виявилися статистично значущими, що підтверджено значенням медіанного критерію, на відміну від результатів КГ. Розрахований медіанний критерій більший критичного значення ($21,64447 > 3,84146$), що доводить ефективність задіяних педагогічних умов формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів

у процесі вивчення біологічних дисциплін і розроблених, з урахуванням цих умов, моделі й експериментальної методики їх реалізації.

ВИСНОВКИ

У дисертації досліджено проблему формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін, яка знайшла відображення в розробленні, науковому обґрунтуванні, апробації моделі й експериментальної методики, що передбачало реалізацію визначених педагогічних умов формування означеного феномена.

1. Уточнено базові поняття дослідження, а саме: «навчально-дослідницька діяльність», що розглядається як спеціально організована діяльність в умовах навчального процесу з метою набуття суб'єктивно нових знань у ході пошуку, вивчення й пояснення фактів і явищ, формування нових способів діяльності та дослідницьких умінь; «науково-дослідницька діяльність» розглядається як самостійно організована діяльність в умовах навчального та позанавчального процесу з метою отримання самоцінного нового наукового знання, або нової якості вже відомого наукового знання. Дослідницьку діяльність майбутніх фельдшерів визначено як процес, що спрямовано на отримання самоцінного нового знання в галузі медицини, самоосвіту і самореалізацію власних дослідницьких здібностей. Дослідницьку компетентність розуміємо як інтеграційне, поліфункційне особистісне утворення, що проявляється у здатності застосовувати знання, уміння, навички і способи дослідницької діяльності для вирішення стандартних і нестандартних ситуацій та творчого перетворення дійсності.

Дослідницьку компетентність майбутніх фельдшерів розглядаємо як інтеграційне особистісне новоутворення, що складають засвоєні базові знання методів наукового пізнання, способів дослідницької діяльності, ціннісне ставлення до неї та усвідомлена здатність до трансферу початкового дослідницького досвіду в професійну діяльність для надання якісної медичної допомоги пацієнтам. Її структуру утворюють взаємопов'язані, взаємозалежні та взаємозумовлені компоненти (мотиваційний, прогностичний, процесуально-комунікативний, результативний).

2. Визначено критерії та показники сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів: мотиваційно-ціннісний (наявність позитивної мотивації дослідницької діяльності; наявність потреби в дослідницькій діяльності у процесі навчання; наявність ціннісних орієнтацій у дослідницькій діяльності); когнітивний (обізнаність зі сферою дослідницької діяльності, знання методів наукового пізнання медико-біологічної галузі; обізнаність зі сферою наукової комунікації); технологічний (здатність до аналітичної та прогностичної діяльності; здатність до організації та проведення дослідження; здатність доходити аргументованих висновків); рефлексивний (усвідомлення власної дослідницької компетентності; здатність до творчого вирішення професійних завдань; здатність до наукової комунікації). За визначеними критеріями та їх показниками схарактеризовано рівні сформованості досліджуваного феномена: евристичний, репродуктивний, адаптивний.

3. Виявлено, теоретично обґрунтовано й упроваджено педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін, а саме: усвідомлення майбутніми фельдшерами на

рівні переконань взаємозумовленості дослідницької компетентності та успішної професійної діяльності; насичення дослідницького компонента змісту біологічних дисциплін дослідницькими завданнями професійного спрямування; занурення майбутніх фельдшерів в активну позанавчальну проектно-дослідницьку діяльність.

4. Розроблено й апробовано експериментальну методику і модель формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін, що містить блоки: цільовий, змістовий, організаційно-технологічний, результативний з етапами формування досліджуваного феномена (орієнтаційний, квазіпрофесійний, оцінний). До кожного етапу організаційно-технологічного блоку визначено навчальні цілі, зміст, методи (пошуковий, дослідницький, проектний, ігровий, кейс-метод, бесіда, індивідуальна консультація) і форми їх реалізації (дослідницьке заняття, круглий стіл, олімпіада, конкурс, науково-практичний семінар, конференція, санітарно-просвітницький проект тощо), завдяки яким забезпечено комплексне впровадження запропонованих педагогічних умов.

5. Прикінцевий етап експерименту засвідчив, що на 20,31% збільшилася кількість студентів ЕГ з евристичним рівнем сформованості дослідницької компетентності (у КГ на 9,02%); на 38,28% – із репродуктивним рівнем (у КГ – на 19,67%); на 58,59% зменшився показник адаптивного рівня в ЕГ (у КГ – на 28,69%). Статистична обробка отриманих кількісних результатів діагностування рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів із застосуванням медіанного критерію довела статистичну значущість позитивних зрушень шляхом упровадження запропонованих педагогічних умов, моделі та експериментальної методики їх реалізації.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів. Перспективу подальших досліджень убачаємо в комплексному вивченні індивідуально-психологічних факторів, закономірностей та особливостей формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів як у процесі фахової підготовки, так і в системі безперервної освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Мосейчук А. Р. Сучасні технології формування дослідницьких компетенцій майбутніх фельдшерів у процесі професійної підготовки / А. Р. Мосейчук // Наука і освіта : науково-практичний журнал. – Одеса, 2015. – № 6/СХХХV. – С. 79–84.
2. Мосейчук А. Р. Біологічні дисципліни як засіб формування дослідницької компетентності майбутніх медичних працівників середньої ланки / А. Р. Мосейчук // Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне–Київ, 2015, Вип. 12 (55). – Частина 2. – С. 252–261.
3. Мосейчук А. Р. Організаційно-змістове забезпечення навчально-дослідницької діяльності майбутніх медичних працівників середньої ланки на заняттях з біології / А. Р. Мосейчук // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2015. – № 4. – С. 79–89.
4. Мосейчук А. Р. Формування дослідницьких компетенцій майбутніх фельдшерів: критеріально-рівневий аспект / А. Р. Мосейчук // Науковий часопис НПУ

- ім. М. П. Драгоманова : збірник наукових праць. Серія «Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики». – Київ, 2017. – Вип. № 28(38)16. – С. 43–47.
5. Мосейчук А. Р. Модель формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення навчальних біологічних дисциплін / А. Р. Мосейчук // Медична освіта : науковий журнал Тернопільського державного медичного університету ім. І. Я. Горбачевського. – Тернопіль, ТДМУ ім. І. Я. Горбачевського, 2017. – № 1(73). – С. 96–102.
 6. Мосейчук А. Р. Експериментальна методика формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів та результати її впровадження / А. Р. Мосейчук // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2017. – № 2. – С. 68–74.
 7. Мосейчук А. Р. Ефективність експериментальної методики формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін / А. Р. Мосейчук // Педагогічні науки. – Херсон : ХДУ, 2017. – № 76/LXXVI. Том 3. – С. 53–56.
 8. Moseychuk A. Diagnostics of research competence of future middle ranking medical workers / A. Moseychuk // Cambridge Journal of Education and Science, № 1(15), (January–June). Volume II. «Cambridge University Press», 2016. – P. 372–377 (Translated from English).
 9. Мосейчук А. Р. Організація дослідницької діяльності у середньому професійному начальному закладі – вимога часу / А. Р. Мосейчук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Управління навчальними закладами: досвід, проблеми та перспективи»], (Одеса, 29–30 жовтня 2014 р.). – Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2014. – С. 15–16.
 10. Мосейчук А. Р. Дослідницька діяльність студентів медичного коледжу як засіб формування майбутніх висококласних фахівців / А. Р. Мосейчук // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні дослідження в соціальній сфері»], (Одеса, 17 листопада 2014 р.). – Одеса : ОНПУ, 2014. – С. 135–137.
 11. Мосейчук А. Р. Дослідницька діяльність студентів медичного коледжу: теоретичний аспект / А. Р. Мосейчук // Матеріали II всеукраїнської науково-практичної конференції [«Педагогічна творчість, майстерність, професіоналізм: проблеми теорії і практики підготовки та перепідготовки освітянських кадрів»], (Київ, 25 листопада – 5 грудня 2015 р.). – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015 р. – С. 74–75.
 12. Мосейчук А. Р. Формування дослідницьких умінь у студентів медичного коледжу у структурі професійної підготовки / А. Р. Мосейчук // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції [«Становлення особистості професіонала : перспективи й розвиток»], (Одеса, 27–28 лютого 2015 р.). – Одеса : МГУ, 2015. – С. 79–81.
 13. Мосейчук А. Р. Критерії та показники сформованості дослідницьких компетенцій майбутніх молодших спеціалістів лікувальної справи / А. Р. Мосейчук // Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції [«Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток»], (Одеса, 24–25 березня 2017 р.). – Одеса : МГУ, 2017. – С. 106–107.

14. Мосейчук А. Р. Роль дослідницької компетентності в підвищенні ефективності професійної підготовки майбутніх фельдшерів / А. Р. Мосейчук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Інновації та сучасні технології в системі освіти : внесок Польщі та України»], (Сандомир, Польща, 5–6 травня 2017 р.). – Сандомир : Гуманітарно-природничий університет, 2017 р. – С. 125–127.
15. Мосейчук А. Р. Механізми впровадження педагогічних умов формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів / А. Р. Мосейчук // Матеріали IX міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні дослідження в соціальній сфері»], (Одеса, 17 травня 2017 р.). – Одеса : ОНПУ, 2017. – С. 255–257.
16. Мосейчук А. Р. Формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін: результативний аспект / А. Р. Мосейчук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології»], (Львів, 23–24 червня 2017 р.) – Львів : Львівська педагогічна спільнота, 2017 р. – С. 131–134.
17. Мосейчук А. Р. Зошит для лабораторних і практичних робіт з дисципліни «Біологія» : навчальний посібник для студентів медичного коледжу / А. Р. Мосейчук. – Одеса : Видавець Букаєв В. В., 2017. – 162 с.

АНОТАЦІЯ

Мосейчук А. Р. Формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. – Одеса, 2017.

У дисертації вперше виявлено й обґрунтовано педагогічні умови формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін (усвідомлення майбутніми фельдшерами на рівні переконань взаємозумовленості дослідницької компетентності та успішної професійної діяльності; насичення дослідного компонента змісту біологічних дисциплін дослідницькими завданнями професійного спрямування; занурення майбутніх фельдшерів в активну позанавчальну проектно-дослідницьку діяльність). Розкрито сутність феноменів «дослідницька діяльність майбутніх фельдшерів» та «дослідницька компетентність майбутніх фельдшерів»; визначено структуру дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів, у якій виділено мотиваційний, прогностичний, процесуально-комунікативний і результативний компоненти. Визначено критерії та показники рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів: мотиваційно-ціннісний (наявність позитивної мотивації дослідницької діяльності, наявність потреби в дослідницькій діяльності в процесі навчання, наявність ціннісних орієнтацій у дослідницькій діяльності); когнітивний (обізнаність зі сферою дослідницької діяльності, знання методів медико-біологічного наукового пізнання, обізнаність зі сферою наукової комунікації); технологічний (здатність до аналітичної і прогностичної діяльності, здатність до організації і проведення дослідження, здатність доходити аргументованих висновків); рефлексивний (усвідомлення власної дослідницької компетентності, здатність до

творчого вирішення професійних завдань, здатність до наукової комунікації). Схарактеризовано рівні сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів (адаптивний, репродуктивний, евристичний).

Розроблено й апробовано модель та експериментальну методику формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів у процесі вивчення біологічних дисциплін, що складається із цільового блоку, який містить мету, науково-педагогічні підходи, принципи; змістового блоку (біологічні дисципліни, дослідницьку, проектно-дослідницьку діяльність, виробничу, переддипломну практики); організаційно-технологічного блоку, що передбачає реалізацію педагогічних умов, методів, форм, засобів навчання, містить етапи формування дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів (орієнтаційний, квазіпрофесійний, оцінний); результативного блоку, який складають компоненти, критерії їх виміру, рівні сформованості дослідницької компетентності майбутніх фельдшерів. Зміст експериментальної методики забезпечено дослідницькими завданнями професійного спрямування, навчально-методичним посібником «Зошит для практичних і лабораторних робіт з дисципліни «Біологія», різноплановою позанавчальною діяльністю (гурткова, конкурсна, олімпіадна, санітарно-просвітницька тощо), різними видами практик.

Ключові слова: майбутні фельдшери, дослідницька компетентність, педагогічні умови, модель, біологічні дисципліни, експериментальна методика.

АННОТАЦИЯ

Мосейчук А. Г. Формирование исследовательской компетентности будущих фельдшеров в процессе изучения биологических дисциплин. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», МОН Украины. – Одесса, 2017.

В диссертации впервые обоснованы педагогические условия формирования исследовательской компетентности будущих фельдшеров в процессе изучения биологических дисциплин (осознание будущими фельдшерами на уровне убеждений взаимообусловленности исследовательской компетентности и успешной профессиональной деятельности; насыщение исследовательского компонента содержания биологических дисциплин профессионально направленными исследовательскими заданиями; погружение будущих фельдшеров в активную внеучебную проектно-исследовательскую деятельность). В работе определены: сущность (интеграционное личностное новообразование, включающее усвоенные базовые знания о методах научного познания, способах исследовательской деятельности, ценностное отношение к ней и осознанную способность к трансфера полученного исследовательского опыта в профессиональную деятельность для оказания качественной медицинской помощи пациентам) и структура феномена «исследовательская компетентность будущих фельдшеров» (мотивационный, прогностический, процессуально-коммуникативный, результативный компоненты); критерии и их показатели: мотивационно-ценностный (наличие положительной

мотивации исследовательской деятельности, наличие потребности в исследовательской деятельности в процессе обучения, наличие ценностных ориентаций в исследовательской деятельности); когнитивный (знания в сфере исследовательской деятельности, знание методов медико-биологического познания, осведомленность со сферой научной коммуникации); технологический (способность к аналитической и прогностической деятельности, способность к организации и проведению исследования, способность продуцировать аргументированные выводы); рефлексивный (осознание собственной исследовательской компетентности, способность к творческому решению профессиональных задач, способность к научной коммуникации); охарактеризованы уровни сформированности исследовательской компетентности будущих фельдшеров (адаптивный, репродуктивный, эвристический).

Разработана и апробирована модель формирования исследовательской компетентности будущих фельдшеров в процессе изучения биологических дисциплин. Ее рассматриваем как общую схему процесса формирования, которая отражает основные составляющие, их последовательность и соподчиненность. Среди них: целевой блок, содержащий цель, научно-педагогические подходы и принципы; содержательный блок, который образовали биологические дисциплины, исследовательская, проектно-исследовательская деятельность будущих фельдшеров и практика; организационно-технологический блок, содержащий педагогические условия, методы, средства, формы, этапы формирования (ориентационный, квазипрофессиональный, оценочный); результативный блок, содержащий компоненты и критерии их измерения, уровни сформированности исследовательской компетентности и результат – положительная динамика сформированности исследовательской компетентности будущих фельдшеров в процессе изучения биологических дисциплин.

Экспериментальная методика предусматривала комплексную реализацию предложенных педагогических условий на каждом из этапов. На ориентационном этапе будущие фельдшеры овладевали исследовательскими методами: работа с источниками информации, наблюдение, опыт, эксперимент; выполняли задания на обобщение, классификацию биологических объектов и явлений и пр. Квазипрофессиональный этап был ориентирован на элементарную научно-исследовательскую деятельность под руководством преподавателя. Оценочный этап предусматривал накопление и рефлекссию опыта в профессиональной сфере, связанного с осознанием исследовательских действий, выполненных на предыдущих этапах, выявление ошибок и установление причин, которые препятствовали достижению цели.

Анализ полученных на заключительном этапе исследования экспериментальных данных подтвердил эффективность определенных педагогических условий, модели и экспериментальной методики формирования исследовательской компетентности будущих фельдшеров в процессе изучения биологических дисциплин.

Ключевые слова: будущие фельдшеры, исследовательская компетентность, педагогические условия, модель, биологические дисциплины, экспериментальная методика.

ANNOTATION

Moseichuk A. R. Formation of future feldshers' research competence during biology disciplines studies. – Manuscript.

Thesis for the Candidate Degree in Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional education. – State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Ministry of Education and Science of Ukraine – Odessa, 2017.

For the first time the essences of the phenomenon “future feldshers' research activity” and “future feldshers' research competence” were scientifically grounded; the structure of research competence in which motivation, expectative, procedural-communicative and resultative components were determined. Criteria and indexes of future feldshers' research competence formedness were determined: motivation-values (presence of positive motivation to research activity, presence of need in research activity during the studies, presence of values orientations in research activities); cognitive (familiarization with the sphere of research activity, knowledge of methods of scientific cognition of medical-biological field, familiarization with the sphere of scientific communication), technological (ability to analytical and estimating activity, ability to organize and to conduct a research, ability to make reasonable conclusions), reflexive (understanding own research competence, ability to solve professional tasks creatively, scientific communication ability). The levels of formation of future feldshers' competence were characterized (adaptive, reproductive, heuristic).

Pedagogical conditions for formation of future feldshers' research competence during biological disciplines studies (future feldshers' understanding of interdependence of research competence and successful professional activity on the level of creed; enrichment of the research component of biology disciplines content with profession-aimed research tasks; immersion of future feldshers into active extra-studies project-research activity) were determined and scientifically grounded. Structure-functional model of formation of future feldshers' research competence during biology disciplines studies was developed that includes purpose block containing, purpose, scientific and pedagogical approaches and principles; content block containing biological disciplines, research, design and research activity, practice; organization and technology block determining pedagogical conditions, methods, means, forms, studies, stages of formation of future feldshers' research competence (orientation, quasi-professional, evaluation); resultative block determining the components, criteria, research expertise formedness levels. Content of experimental methodology contains developed profession-aimed research tasks, professional situations, textbook for students of medical college “Exercise Book for Laboratory and Practical Works on Discipline “Biology”, diversified extra-studies activity (group, competitions, Olympiad, sanitary-enlightenment), various types of practices.

Key words: future feldshers, research competence, pedagogical conditions, model, biological disciplines, experimental method

Підписано до друку 03.11.2017.
Обсяг 0,9 друк. арк. Формат 60х88/16 Зам. № 3611/15
Наклад 100 прим.

Надруковано у ФОП Бондаренко М.О.
м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
т. +38 0482 35 79 76
info@aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.